

ÖZGECİ DAVRANIŞ OLGUSUNA İLİŞKİN EPİSTEMOLOJİK SORUNLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME: SİYAH, BEYAZ VE GRİ

Doç. Dr. Mukaddes YEŞİLKAYA

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
mukaddes.yesilkaya@erzincan.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı yazında sosyoloji, psikoloji, biyoloji, yönetim ve organizasyon, ilahiyat, eğitim, sağlık ve spor gibi disiplinlerde yürütülen çalışmalarda ele alınan özgecilik olgusu üzerindeki epistemolojik bulanıklığı ve kavramsal karışıklığı çözümlenmeye çalışmaktır. Bu amaçla özgeci davranış olgusu; yazındaki görüşlerin ayrıştırılması, nedensellik ilişkilerinin sorgulanması ve kavramsal genetiğin incelenmesi şeklinde üç yöntem yardımıyla ele alınmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda, yazında özgeci davranışı ifade etmede birbirinden farklı üç yaklaşım biçiminin kullanıldığı, bu yaklaşım biçimlerinin birbirlerinden önemli noktalarda ayrı düştükleri ve bu ayrılığın, bilimsel araştırmalarda özgecilik olgusunun yanlış aktarılmasına neden olacak kadar sakıncalı boyutlara ulaştığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada, söz konusu yaklaşımlar odaklandıkları anlamlar dikkate alınarak; “siyah”, “beyaz” ve “gri” mecazları ile açıklanmaya ve tartışılmaya çalışılmıştır. Son olarak, özgeci davranış olgusundan gerçekte ne anlaşılması gerektiği ve bu olguyu doğru anlamının, toplumsal dinamikler açıdan taşıdığı önemle ilgili değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özgecilik, özgeci davranış, diğerkâmlık, fedakârlık, gönüllülük.

THE STUDY OF EPISTEMOLOGICAL PROBLEMS ON THE CONCEPT OF ALTRUISTIC BEHAVIOR: BLACK, WHITE AND GREY

Abstract

The aim of this work is to try to solve the epistemological blur and conceptual disorder on the phenomenon of altruism, which is studied in disciplines such as sociology, psychology, biology, management and organization, theology, education, health and sports. For this purpose, the phenomenon of altruistic behavior was handled with the help of the methods as decomposition of opinions in the literature, questioning of causality relations and examination of conceptual genetics. As a result of the studies made, it has been found that three different approaches are used expressing literature altruistic behavior, these approaches are separated from each other in important points, and this separation reached the unfavorable dimensions that caused to be misunderstanding the altruism phenomenon in the scientific investigations. In this study, these approaches were explained and discussed considering the focus of their meanings, through metaphors that "Black", "white" and "gray". Finally, evaluations and suggestions were made about what actually should be understood from the phenomenon of altruistic behavior and the significance of this phenomenon in terms of social dynamics.

Keywords: Altruism, altruistic behavior, selfless, sacrifice, volunteering..

1. Giriş

Çevredeki diğer bireylerle, hatta tabiattaki diğer canlılarla iletişim kurma çabaları, insanın sosyal bir varlık olmasının bir sonucudur. Hayatta kalmanın ve sağlıklı bir birey

olmanın gereği olarak kabul edilen iletişim kurma ve sosyalleşme uğruna, bireyler kimi zaman beklentilerini ertelemeyi, kimi zaman da bunlardan tamamen vazgeçmeyi tercih edebilmektedirler. Aslında, hayatta elde edilebilecek her bir değer için bir “bedel ödenmesi” gerektiği bilgisi, farkında olsun veya olmasın, insanda içgüdüsel olarak var olan ve çoğu zaman bilinçaltı düzeyinde işleyen bir bilgidir. Dikkatle düşünüldüğünde, insanın sahip oldukları arasında en değerli bulduğu varlıkların, elde etmek için uğrunda en çok bedel ödediği şeyler olduğu fark edilecektir. Böyle bir güdü ve bilgi, manevi kazançlar için de söz konusudur. Dahası, insanlar bu kazançlar sayesinde bir takım değerleri içselleştirmek suretiyle erdemli hale gelmekte, elde edeceğine inandığı manevi nitelikli değerler için de bir bedel ödemesi gerektiğini içten içe kabul etmektedir. İşte insanoğlunu tabiattaki diğer canlılardan farklılaştıran ve onun manevi kazançlar karşılığında ödemeyi kabul ettiği bu bedel, yazında “özgeci davranış” şeklinde kavramlaştırılmıştır.

Yazında “özgecilik” kavramı ilk olarak, Fransız filozof Auguste Comte tarafından (Ariane ve Jutta, 2015; Campbell, 2006) 1852 yılında yayınlanan, ancak 1875 yılında İngilizceye çevrilebilen *Pozitif Yönetim Sistemi (System of Positive Polity)* adlı çalışmasında, orijinalinde “altruism” kelimesi ile ifade edilerek kullanılmıştır. Özgecilik, Latince “alter”, İngilizcede “other”, Türkçede ise “diğerleri” anlamındaki bir kelime kökünden gelmektedir (Churchill, 2008). Dilimizde fedakârlık, sosyal fedakârlık, diğerkâmlık, olumlu sosyal davranış gibi terimlerle de ifade edilen özgeciliğin, temelinde sosyoloji kökenli bir kavram olduğu, ancak psikoloji, sosyoloji, biyoloji, yönetim ve organizasyon, ilahiyat, eğitim, sağlık ve spor gibi pek çok farklı disiplinde de son yıllarda ilgi gören bir kavram olduğu görülmektedir.

Ne var ki, yazında yer alan teorik ve uygulamaya dayalı araştırmalar incelendiğinde, bu metin kurgusunda ele alınan “özgecilik” veya “özgeci davranış” olgusundan tam olarak ne anlaşılması gerektiği konusunda, kavramsal bir bulanıklığın olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmalar dikkatle incelendiğinde ise, bu bulanıklığın kökeninde aslında bir ikilemin var olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda referanslarıyla kapsamlı olarak açıklanacağı üzere, söz konusu ikilem, özgeciliğin; bireyin başkalarının iyiliğini “kendisinin kadar düşünmesi” biçiminde mi (kazan-kazan), yoksa başkalarının iyiliğini “kendisininkinin daha üzerinde tutması” olarak mı (kaybet-kazan) anlaşılması gerektiği noktasında karşımıza çıkmaktadır. Çünkü ilk yaklaşımda, fedakârlıkta bulunulan kişi veya topluluktan, karşılık olarak bir *menfaat elde etme* beklentisiyle, ikincisinde ise tam aksine, herhangi bir karşılık beklemezsizin, hatta *başkaları için yaşama* biçiminde bir güdüyle fedakârlık yapıldığı anlaşılmaktadır. Özgecilikle ilgili araştırmalarda her iki anlamıyla da kendisine yer bulunduğu görülen bu iki davranışsal stratejinin, yapılan fedakârlığın karşılığında “kişisel bir menfaat

elde etme” beklentisi noktasında, birbirlerinden keskin bir biçimde ayrıldıkları açıkça görülmektedir. Öte yandan yazında bir karşılık beklentisini onaylayan, ancak karşılığın fedakârlık yapılan kişi veya topluluğun dışında bir kaynaktan beklendiğini ifade eden melez bir yaklaşımın varlığı şaşırtıcıdır. Araştırmada sözü edilen bu üç farklı görüş “siyah”, “beyaz” ve “gri” mecazları yardımıyla ifade edilmiştir.

2. Yazında Özgeci Davranış

Özgeci davranışın, fedakârlık yapılan kişi veya gruptan bir *menfaat elde etme* beklentisiyle gerçekleştirildiği anlayışını benimseyen araştırmalar incelendiğinde, yazında bu menfaatin; “yapılan fedakârlığın aynı türden bir karşılığı” ya da “işbirliği yapma” biçiminde (Li ve Wood, 2017; Zentall, 2016; Rand vd., 2015; Eddleston vd., 2008; Barclay ve Willer, 2007; West vd., 2006; Chrisman vd., 2005; Brosnan ve Waal, 2002; Gintis, 2000; Ashton vd., 1998; Wilkinson, 1988; Packer, 1977) veya tamamen “gösteriş yapma” şeklinde karşımıza çıkabileceğine dair görüşler mevcuttur (Büyük vd., 2016:307, Machery vd., 2010:859; Campbell, 2006:361). Bu görüşlere göre, sergilenen özgeci bir bilinçle yapılan iyilik veya gösterilen fedakârlığın karşılıksız olarak yapılmadığı, bireyin kendi kişisel çıkarını gözeterek hareket ettiği açık bir biçimde anlaşılmaktadır. Bu nedenledir ki, ağırlıklı olarak evrimsel biyoloji ve sosyal bilimler alanında yapılan bu araştırmalarda, özgeciliğin karşılıklı çıkar ilişkilerini ifade eden “karşılıklı özgecilik” kavramı üzerine inşa edildiği görülmekte ve bu tür bir davranışın, topluluğun devamı için büyük önem taşıdığı ileri sürülmektedir. Dahası, bu anlayışa göre bir karşılık sunmaktan, fedakârlık davranışından veya işbirliği yapmaktan kaçınan bireyler, topluluktaki diğer bireyler tarafından cezalandırılmaktadır (Arave vd., 2008:307; Benenson vd., 2007:168; Milinski vd. 2006:3994; Fletcher ve Zwick, 2006:260; Fehr ve Henrich, 2003:1; Hauert vd., 2002:1129). Özgeciliğin epistemolojik derinliğiyle ilgili açıklamalara ise, bu araştırmalarda tatmin edici düzeyde yer verilmediği, hatta bu hususun ihmal edildiği dikkati çeken diğer bir husustur.

Yazında, bireyin özgeci davranışı aslında toplum içinde sosyal bir saygınlık kazanabilmek maksadıyla sergilediği, bunun bireyin kullandığı sosyal bir *strateji* olduğunu ima eden diğer bir anlayışın varlığı da dikkat çekmektedir. Bu anlayışı savunan araştırmacılar; insanların sadece toplumsal itibarlarını artırmak (Andreoni, 1990:464; Hill, 1984:17), toplumsal suçlamalardan kaçınmak (Dovidio’dan aktaran Waytz vd., 2012:7646) veya toplumun kendilerine sunabileceği yeni iş fırsatlarını elde edebilme olasılığını güçlendirmek (Harbaugh, 1998:272) gibi amaçlardan dolayı özgeci davranmayı tercih ettiklerini ileri sürerek konuya daha farklı bir boyut daha kazandırmışlardır. Bireylerin özgeci davranırken

böyle bir yaklaşım tarzı kullanmalarının nedeni ise; ulaşmak istedikleri statüye saldırganlık veya egemenlik yoluyla ulaşmaktansa, bunu fedakârlık ve işbirliği yoluyla elde etmenin daha uygun olduğuna inanmalarındır (Wright, 2007:143). Örneğin bireyin bir iş adamının, ticari kazancının bir kısmından vazgeçerek, hissettiği sosyal sorumluk gereği işletmesinin faaliyet gösterdiği bölgede bulunan ve ormanlık alana ihtiyaç duyulan bir yerleşim yerine fidanlık yaptırması, bölge halkının gözündeki itibarını güçlendirmek üzere kullandığı sosyal bir strateji olarak gösterilebilir.

İkilemin diğer tarafında ise özgeci davranışın, fedakârlık yapılan kişi veya topluluktan herhangi bir karşılık, menfaat veya ödül beklentisi ile değil, tamamıyla *gönüllülük esasına* dayalı olarak sergilenen bir davranış biçimi olarak anlaşılması gerektiğini önemle vurgulayan görüşler vardır (Devaney, 2017; Emrich ve Pierdzioch, 2016; Oliveira vd., 2015; Stebbins, 2015; Demir vd, 2015; Sherratt vd. 2015; Halba, 2014; Lee vd., 2014; Baraglia vd., 2014; Carpenter ve Myers, 2010; Mateer, Willover'den aktaran Karadağ, Mutafçılar, 2009:42; Burns vd., 2006; Unger, 1991; Smith, 1981). Bu anlayışa göre özgeci davranışta bulunan birey, başkalarının iyiliğini kendisinininkinin üzerinde tuttuğundan, yaptığı fedakârlığın karşılığında diğerleri tarafından ihanete uğrama veya herhangi bir karşılık alamama gibi bir kaygı taşımamaktadır (Roberts, 1998:430). Bu öyle bir gönüllülüktür ki, özgeci davranan birey ne dışsal ödüller almanın peşindedir, ne de dışarıdan gelen caydırıcı uyarıcılardan veya cezalandırılmaktan kendisini korumak endişesindedir (Eisenberg, Miller, 1987:92). Hatta özgeci bireyler kendileri için zararlı sonuçlansa bile, yine de başkalarının yararına olacak şekilde hareket etmeye istekli olan kişilerdir (Zettler ve Hilbig 2010:339). Bu görüşlerin bir adım daha ötesinde; özgeci davranış karşılığında bir ödül bekleminin etik olarak kabul edilemeyeceğini, bu durumda özgeci davranıştan söz etmenin dahi mümkün olmadığını (Voo, 2014:190; Ümmet vd. 2013:303; Alizon ve Taylor, 2008:1335), hatta böyle bir fedakârlığın “sahte” (Rumgay, 2011:242; Green vd., 1993:5-6), “çıkarıcı” (Christensen, 2015:253) veya “kirletilmiş” (Newman ve Cain, 2014:648) bir tür özgeci davranış olduğunu ileri süren bir anlayışın var olduğu görülmektedir. İşte tam da burada, özgecilikten ne anlaşılması gerektiği konusunda yukarıda vurgulanan *iki temel farklı bakış açısı* arasındaki ayrım, daha da somutlaşmış bir biçimde karşımıza çıkmaktadır: Bir yanda, karşılık sunmayan veya iş birliğinden kaçınan bireylerin topluluk tarafından cezalandırıldığı bir anlayış, diğer yanda ise yapılan fedakârlığa karşılık birey veya topluluktan bir menfaat elde etme düşüncesini açıkça reddeden bir görüş karşımıza çıkmaktadır. Bu iki ana görüş ekseninde, özgeci davranıştan tam olarak ne anlaşılması gerektiği konusu, araştırmanın bundan sonraki kısmında irdelenecek ve tartışılacaktır.

3. Yöntem

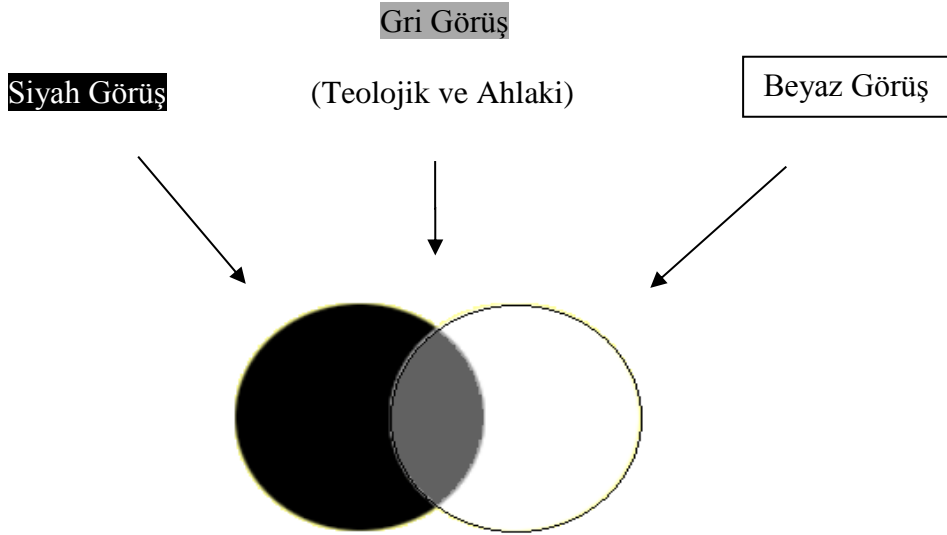
Bu araştırmada, özgeci davranıştan gerçekte ne anlaşılması gerektiğini tespit etmek üzere; yazındaki görüşlerin ayrıştırılması, nedensellik ilişkileri ve olgunun kavramsal genetiğinin incelenmesi şeklinde üç farklı yöntem kullanılmış, bu üç yöntem yardımıyla özgecilik olgusu üzerinde oluşan kavramsal bulanıklık giderilmeye çalışılmıştır.

3.1. Özgeci Davranış Olgusunun Yazındaki Kullanım Biçimleri Açısından Ayrıştırılması: Siyah, Beyaz ve Gri

Buraya kadar aktarılmaya çalışılan iki farklı yaklaşımdan, özgeciliğin fedakârlık yapılan kişiden veya topluluktan bir *menfaat sağlama* beklentisine dayandığı iddiasında bulunan görüşü “siyah”, bu tür bir fedakârlığın hiçbir kaynaktan, hiçbir karşılık beklemezsiniz yapıldığını ileri süren görüşü ise “beyaz” mecazıyla nitelendirmek uygun gibi görünmektedir. Ancak yazın araştırmaları daha dikkatle incelendiğinde, zaten var olan epistemolojik bulanıklığı daha da düşündürücü hale getiren üçüncü; “gri” bir anlayışın varlığı ilgi çekicidir. Konuyu nispeten daha karmaşık hale getiren bu *melez* yaklaşımın, özgeci davranışın karşılığının kimden veya nereden beklenmesi gerektiği noktasında “siyah” görüşten tamamen farklılaştığı, ancak “beyaz” görüşe göre daha net sınırlar ortaya koyduğu görülmektedir. Nitekim bu anlayış, özgeci davranışın bir beklentiyle gerçekleştirildiğini kabul etmekle birlikte; bu beklentinin muhatabının, fedakârlıkta bulunulan kişi veya topluluk değil, bunun dışında bambaşka bir güdüleyici, farklı bir güç kaynağı olduğu anlayışına dayandığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle “gri” görüşe göre, hem “siyah” anlayıştaki gibi bireyi özgeci davranma yönünde harekete geçiren bir beklentinin var olduğu kabul edilmekte, hem de “beyaz” görüşün vurguladığı fedakârlığın muhatabı olan kişiden bir karşılık beklememek, yani gönüllü olarak harekete geçmek esastır. Şöyle ki, gri anlayış tarafında yer alan araştırmalarda bu gönüllüğün; fedakârlık yapılan kişi veya topluluktan elde edilecek maddi bir çıkardan ziyade, bu kişi veya topluluğun tamamen dışında, çok daha farklı bir kaynaktan elde edilecek *manevi bir kazanıma ulaşma* ümidiyle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu kazanım ise, “dışsal” bir ödülün çok daha ötesinde, bireyin iç dünyasına yönelik bir fayda yaratan “içsel” bir ödül olarak açıklanmaktadır (Wang ve Wang, 2008:344; Lozada vd., 2011:12; Zafirovski, 2003; Harrison, 1986:1319; Becker, 1981:15).

Sözü edilen üç farklı görüşü tek bir örnek üzerinde açıklamak mümkündür. Şöyle ki, görev ve sorumluluklarının bir kısmını yerine getiremeyen mesai arkadaşına, işlerini tamamlamada yardıma bulunma şeklinde bir eylem, her üç görüş için de bir fedakârlık davranışdır. Nitekim yardımda bulunan birey, zaman ve enerjisinin bir kısmından vazgeçerek

özgeci bir davranış sergilemektedir. Ancak fedakârlıkta bulunan kişinin, yaptığı bu iyilik karşılığında kendisine teşekkür eden arkadaşına kullandığı: “Sen de ihtiyaç duyduğumda bana yardım edersin” ifadesi siyah görüşe, “Bir önemi yok” ifadesi beyaz görüşe, “Allah yardım edenleri sever”, “İnsanlık öldü mü yahu..” veya “Evrane iyilik gönderirsen o da sana iyilik gönderir” gibi ifadeler ise gri görüşe verilebilecek tipik örnekler olarak gösterilebilir. Bu üç farklı görüşü Şekil 1 yardımıyla ifade etmek mümkündür.

Şekil 1. Özgeci davranış epistemolojisinde siyah, beyaz ve gri görüşler.

Yazında “gri” görüş tarafında yer alan araştırmacıların işaret ettiği manevi kazanç veya içsel ödülün; kimi zaman *teolojik*, kimi zaman ise *ahlaki* temellere dayandırıldığı görülmektedir. “Gri görüş” alanını oluşturan bu yaklaşımları ise sırasıyla aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

Bireyin özgeci davranış karşılığında taşıdığı manevi kazanç ümidini *teolojik* gerekçelere dayandıran araştırmacıların, bu kazanç türünü ifade ederken “dini özgecilik” biçiminde ayrı bir terim kullanmayı tercih ettikleri ve özgecilikle ilgili farklı bir bakış açısı oluşturdukları dikkat çekmektedir. Bu araştırmacılara göre dini özgecilik; fedakârlıkta bulunan bireyin Tanrı veya benzeri bir doğüstü güç tarafından ödüllendirileceği, fedakârlıktan kaçınması halinde ise yine aynı güç tarafından cezalandırılacağı yönünde bir inanca dayanmaktadır (Twemlow, 2016:504; Lee, 2014:314; Mastor ve Kasan, 2014:305; Wright vd., 2007:1033-1034; Dopfer, 2005:91; Bulbulia, 2004:19). Böyle bir görüşten, özgeci davranış karşılığında alınacak ödülün kaynağının, fedakârlık yapılan kişi veya topluluk olmadığı, bu konudaki muhatabın doğrudan “Tanrısal otorite” olduğu anlaşılmaktadır. Aslında bu tür bir beklentinin, tek veya çok tanrılı olan hemen hemen tüm inanç sistemleri için geçerli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim hem Semavi, hem de mistik ve felsefi dinlerde bu husus açıkça belirtilmektedir. Şöyle ki Tanrı’nın

insanların tabiatını din üzere yarattığı; iyilik, fedakârlık, dayanma gücü gibi “temel dini değerlerin” insanın fitratında var olduğu ifade edilmektedir (Kur’an-ı Kerim, 2017: Rum Suresi, 30, Beled Suresi 4; İncil, 2017: Filipililer 2, 9; Tevrat, 2017: Hezekiel 28, 17-18. Ayetler). Öte yandan Budizm, Hinduizm (Neusner, Chilton, 2005), Sufizm (Loh, 2013) ve Sihizm (Kaleli, 2016) gibi mistik veya felsefi pek çok dinde de, özgeciliğin sahip olunması gereken temel erdemler arasında vurgulandığı görülmektedir. Örneğin, kendi güvende kalma hakkından vazgeçerek savaşa katılma karşılığında alınacak ödülün kaynağı, teolojik açıdan Tanrısal bir güç olarak açıklanmaktadır.

Öte yandan, teolojik kanadın zıt kutbunda yer alan ve konuyu ateizm açısından ele alan araştırmacılar ise özgeci davranışı *ahlaki* gerekçelere dayandırmak suretiyle açıklamayı tercih etmişlerdir. Ateizm anlayışını benimseyen görüş, özgeciliğin ahlaki bir güdü olduğunu, ahlakın ise din gerektirmediğini savunmaktadırlar (Bloom, 2012). Bilhassa yeni ateizm görüşünün kalbi olarak görülen evrimsel ahlak teorisyenleri, özgeciliğin insanın tabiatında zaten var olan bir özellik olduğunu (Gura, 2015:: Schulzke, 2013:68), bu nedenle ateistlerin de özgeci davranabileceklerini, ne var ki ateizmin özgeci davranmak için bir temel oluşturmadığını ifade etmiştir (DeVan, 2012:454). Dolayısıyla ateist görüşüne göre, sergilenen özgeci davranışa karşılık beklenen ödülün kaynağı, ahlaklı davranmış olma bilincini taşıyan “bireyin kendi benliğidir”. Örneğin önemli bir yere yetişmeye çalıştığı sırada bundan vazgeçerek, sokakta rahatsızlanıp yere düşen yaşlı bir adamı hastaneye götürmeye karar veren bir birey, ateist görüşüne göre ahlaki açıdan ödülünü “kendi benliğinden” almak üzere harekete geçmektedir.

Aslında özgecilik kavramını ilk olarak ileri süren Fransız Filozof Comte’nin de bir ateist olmasının yanı sıra (Pickering, 2009:349; Ai vd. 2013), özgecilik olgusunun biyoloji alanında da çalışılabilir olması, özgeci davranmak için dindar olmak gerekmediği çıkarımının çok da yanlış olmadığını gösterir niteliktedir. Bununla birlikte yazında az sayıda da olsa inanç ve özgecilik arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu ileri süren araştırmaların varlığı dikkat çekmektedir (Saroglou, 2013; Bloom, 2012; Wilson, 2008; Brown, 2009). Örneğin Brown (2009); insanları özgeciliğe yönelten pek çok neden olduğunu, bununla birlikte bilhassa dini deneyimlerle ilgili algıların artırılmasının, özgeci davranışı harekete geçirmede güçlü bir tetikleyici olabileceğini ifade etmiştir. Bu araştırmaların bulgu ve iddiaları, dini bir inanca sahip olmanın özgecilik üzerindeki etkisinin yönü ve gücünün tespit edilmesi açısından ilgi çekici bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu konuda sağlıklı bir hükme varılabilmesi için, bu ilişkinin çok boyutlu olarak incelenmesi ve tartışılması gerektiği söylenebilir.

Buraya kadar, gri görüşün aslında; siyah görüşü kökten reddetmemekle birlikte, bir yandan beyaz görüşün de bir açıklayıcısı olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Çünkü gri görüş,

hem siyah görüşün karşılık elde etme beklentisini dile getirirken, hem de beyaz görüşün kabul ettiği fedakârlık yapılan “kişi veya topluluktan” bir karşılık beklemenin yanlış olduğu iddiasını dillendirmektedir. Şöyle ki gri görüş; kişiyi özgeci davranmaya sevk eden ve onu fedakârlık gösterdiği kişi/gruptan bir karşılık beklemekten vazgeçiren asıl şeyin, onun tamamen kendi değer sisteminde yer alan, çok daha üstün bir güç kaynağı olduğunu kabul ederek hem karşılık bekleme noktasında “siyah” görüşü, hem de gönüllülük esasının gerekçelendirilmesi konusundaki boşluğu doldurarak “beyaz” görüşü kısmi olarak kabul etmektedir.

3.2. Nedensellik İlişkileri

“Siyah”, “beyaz” ve “gri” mecazlarıyla buraya kadar aktarılmaya çalışılan üç farklı görüş üzerinden, özgeci davranış olgusundan gerçekte ne anlaşılması gerektiğini ortaya koymak, elbette ki tek çözüm yolu değildir. Özgecilik kavramı üzerinde yaratılan epistemolojik bulanıklığın sağlıklı bir şekilde giderilebilmesi için kullanılması gereken ikinci bir yöntem, kavramın anlam kurgusunu oluşturan mantıksal dayanakların “nedensellik ilkesi” doğrultusunda sorgulanması olabilir: Özgeci davranmak bir sonuç ise, bu sonucun nedeni nedir? İnsan neden başkaları için fedakârlık yapmayı tercih eder?

Konu ister teolojik, ister ahlaki bir yaklaşımla incelensin, öncelikle itiraf edilmesi gereken şey; yapılan fedakârlıktan bir karşılık beklemenin “verici olma bilincinin” tabiatında var olduğunun kabulüdür. Çünkü insan içgüdüsel olarak, kaynağı ve muhatabı kim/ne olursa olsun, “sonunda bir fayda sağlayacağına inanmaksızın” bilinçli olarak fedakârlık yapma ihtiyacı duymaz. Çünkü bireyin yapacağı fedakârlık veya ödeyeceği bedel karşılığında, kendisiyle veya başkalarıyla ilgili olarak elde etmeyi umduğu maddi veya manevi bir karşılık mutlaka olmalıdır. Mantıken de “fedakârlık” davranışından söz edebilmek için, insanın uğruna bir şeyleri *feda* edebileceği *karşılık/hedef bir değer* olması şarttır. Dolayısıyla nedensellik ilkesi çerçevesinde değerlendirildiğinde, özgeciliğin tabiatı gereği “bir karşılık elde etmek” üzere tasarlanan bir uygulama olduğu, “beyaz” görüşün “davranışı gerekçelendirme” konusunda boşluklar bırakması ve nedensellik ilkesini tatmin edici şekilde karşılayamaması nedeniyle en azından insan özgeciliği açısından varlık bulamayacağı gayet açıktır.

3.3. Kavramsal Genetik

Yazında, özgecilik üzerindeki anlam belirsizliğini ortadan kaldırabilmek için kullanılabilecek üçüncü bir yöntem, olguyu ileri süren kişinin kullandığı kavramsal gerekçenin ve kavramı kullanım mantığının sorgulanmasıdır. Şöyle ki, kavramı yazına kazandıran Fransız Filozof Comte, özgecilik kavramının genetiğini egoizme, yani bencillığe karşıt bir olgu olacak şekilde oluşturmuş (1875:55); insanın iç dünyasında her iki zıt güdünün

de var olduğunu, bu nedenle bireylerin sadece kendi çıkarı için yaşayan değil, özünde başkaları için yaşama arzusunu da barındıran bir varlık olduğunu ifade etmiştir (Comte'den aktaran Batson, 2014:5). O halde Comte'nin aktardığı haliyle bencilliğin; *bireyin kendi çıkarı için yaşaması*, özgeciliğin ise *bireyin başkaları için yaşaması* olarak anlaşılması gerektiği görülmektedir. O halde Comte'nin ifade ettiği özgecilik, bireyin kendi çıkarının söz konusu olmadığı, tamamıyla başkalarının çıkarının ön planda tutulduğu bir davranışsal mantığa dayanmaktadır. Dolayısıyla Comte'nin sözünü ettiği özgecilikte, bireyin kendisi adına karşı taraftan hiçbir beklentiye yer olmadığını, kişisel menfaat elde etme güdüsünün var olmadığını söylemek mümkündür.

Özgeciliğin ne anlama geldiği konusunda Comte'nin görüşlerinin aktarıldığı araştırmalar incelendiğinde, Comte'nin özgeci davranışın bencillikten farklı olduğuna ve başkaları için yaşama arzusunun bir tür ifadesi olduğuna inandığı bilgisi aktarılmaktadır (Batson vd., 1987:22). Comte'nin kullandığı özgeciliğin; “bireyin başkaları için yaşaması ve başkalarının iyiliğini kendi iyiliğinin üzerinde tutması” şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade edilmiştir (Rand, 1963:57). Çünkü araştırmacıya göre özgeci davranışın temelinde, başkalarının rahatı, mutluluğu için kendi rahatından ve mutluluğundan olma biçiminde psikolojik bir güdünün var olduğu vurgulanmaktadır (Elster, 2006:183). Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere Comte'nin sözünü ettiği özgeci davranış; kişisel herhangi bir çıkar beklentisinin söz konusu olmaması bir yana, *bireyin “kendi çıkarına zıt düşse ve kendi zararına olsa bile yine de özgeci davranmaktan geri durmadığı bir davranış biçimini ifade etmektedir.* Ancak hem Comte'nin kendi eserinde (1875:55), hem de Comte'den aktarılan görüşlerde, bireyi özgeci davranmaya teşvik eden şeyin varoluşa ait bir güdü olduğu açıkça anlaşılacakla birlikte, özgeci davranma güdüsünün neyi hedeflediği, yani bireyin *hangi sonuca ulaşmak üzere özgeci davrandığı* konusunda herhangi bir değerlendirmeye veya imaya rastlanamamaktadır.

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak; *Comte'nin kastettiği özgeciliğin, mantıksal zıtlığı nedeniyle reddetmesi nedeniyle “siyah” görüş sınıfında olmadığı açıktır. Ancak Comte'nin sözünü ettiği özgecilik, fedakârlık etme güdüsünü gerektirmemesi nedeniyle “beyaz” görüş tarafında yer aldığı ve bu nedenle “gri” görüş tarafında olduğuna veya olmadığına karar verebileceğimiz herhangi bir açıklamaya yer vermediği sonucuna varmak mümkündür.*

4. Özgeci Davranışın Bilimsel Araştırmalarda Kullanılış Biçimlerinin Epistemolojik Olarak Değerlendirilmesi

Yazında, özgeciliğin türleriyle ilgili yaygın biçimde kabul görmüş bir sınıflandırma olmamakla birlikte, Kolm ve Moscovici, iki farklı sınıflandırmadan söz etmişlerdir. Kolm'e göre (2006:55); **kuralcı** (normatif) ve **hazcı** (hedonistik) olmak üzere iki tür özgeciliğe söz etmek mümkündür. Normatif özgecilik ahlaki sezgi, ahlakla ilgili olmayan sosyal kurallar veya mantık yoluyla ortaya çıkabilmektedir. Hazcı özgecilik ise bireyin, başka bireylerin sıkıntısının azalması, daha iyi durumda olması veya daha mutlu olması yönündeki algısını, kendi içinde değerli buluyor olmasını ifade eder (Tomini, 2010:6). Burada birey, diğer insanların iyiliğini gözetmeyi adeta bir değer olarak içselleştirmiştir (Kolm, 2006:60). Nitekim özgecilik, belirli bir limiti olmayan (Miller, 2001:293) ve empatiye dayalı sosyal bir zekâ gerektiren bir davranış biçimi olarak ele alınmaktadır (Miller'den aktaran Fetchenhauer vd., 2010:80). Bununla birlikte özgecilik; kendini tamamen feda etmeyi de gerektirmez; bu sadece kahramanlar ve şehitler için söz konusu olabilecek bir durumdur (Batson, 2014:6-7). Diğer bir ifadeyle, her özgeci davranış, kişinin mutlaka kendisini kurban etmesi, varlığını sonlandırması gibi olağanüstü bir fedakârlığı zorunlu kılmamaktadır.

Moscovici ise (aktaran Andronic, 2016:501); **katılımcı** özgecilik (ben veya diğerleri arasında farkın olmadığını kabulüne dayanır), **itibari** özgecilik (güvene dayalı olarak insanlar arasındaki ilişkinin desteklenmesi ve mesafenin azaltılması gerektiğini savunur) ve **normatif** özgecilik (yardım etme davranışının sosyal zorunluluklara dayandırılması) biçiminde üçlü bir ayrımı kullanmayı tercih etmiştir. Yazında araştırmalara konu olan diğer bazı özgecilik yaklaşımlarını ise aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

- **Karşılıklı Özgecilik:** İki bireyin birbirlerinin eylemlerinden yarar görmesi şartıyla, mal veya hizmetlerin bu iki kişi arasında karşılıklı değişimidir (Broshnan ve Waal, 2002:131).

- **Rekabetçi Özgecilik:** Bireyler arasında fedakârlık yapma ve birbirlerinden daha cömert davranma konusunda girdikleri bir tür yarışını ifade eder (Barclay ve Willer, 2007:749).

- **Etik Özgecilik:** Fedakârlığın bir erdem, hatta bir yükümlülük olduğu (Oakley vd., 2011:20), bir eylemin herkes için yararlıysa onun doğru olduğu esasına dayanır (Kang vd., 2004:1370).

- **Ahlaki Özgecilik:** Fedakâr olanları ödüllendirmek ve fedakâr olmayanları cezalandırma esasına dayanır (Vugt vd., 2007:532).

• **Akraba Özgeciliği:** Bireyin kendisiyle aynı ailede genetik veya kan bağı olan diğer kişilerin hayatta kalma şansını artırmak üzere bireyin kendi emniyetini tehlikeye atmasıdır (Ashton vd., 1998:243).

• **Çıkarıcı Özgecilik:** Başkaları için fedakârlık yapıyor görülse de, aslında yapılan iyiliğin arka planında bir çıkar elde etme niyeti olduğundan, bencilce bir fedakârlıktır, ancak başkaları bu durumu bilemediğinden o kişiyi iyilik yapıyor olarak tanımlar (Christensen, 2015:253).

• **Kısmi Özgecilik:** Bireyin sahip olduğu varlıkları kısmen başkalarıyla paylaşmasıdır (York, 2016). Sağlık personeli veya ortak yatırım yapmak gibi, başkaları için iyilik yaparken bir yandan bundan maddi kazanç da elde etmeyi ifade eder (Brekke vd., 2009; Allen ve Sutton, 2011:248).

• **Katışıklı Özgecilik:** Saf bir fedakârlıktan farklı olarak; iyilik yaptığı için gururlanmak veya başkaları tarafından takdir toplamak için fedakârlıkta bulunulması durumudur (Saito, 2015:337).

• **Sahte Özgecilik:** Bireyin sadece kişisel çıkarlar; maddi kazanç veya itibar görmek gibi ödüller elde etmek için gösterdiği sahte fedakârlık türüdür (Rumgay, 2011; Newman ve Cain, 2014:648). Bencillik güdüsünün özel bir biçimi olarak ifade edilmektedir (Green vd., 1993:5-6).

• **Kusurlu Özgecilik:** Bireylerin daha yakın veya daha samimi oldukları bireylerin yararını, diğerlerinininkinden fazla gözetmesidir (Povey, 2012:1).

Yukarıda sunulan ve araştırmalarda kullanıldıkları görülen bu özgecilik anlayışları açısından bir değerlendirme yapıldığında; etik özgecilik, ahlaki özgecilik ve akraba özgeciliği kullanımlarının “gri” görüş, diğer tüm özgecilik kullanımlarının ise “siyah” görüş sınıfında yer aldığını söylemek mümkündür (Tablo 1). Bu durum, aynı zamanda yazında yaygın olarak “siyah” görüşe yer verildiği, “gri” görüşün ise bu anlamda kendisine daha az kullanım alanı bulduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 1. Özgeci Davranış Türlerinin Siyah, Beyaz ve Gri Görüşlere Göre Sınıflandırılması

Özgeci Davranış Türleri	Siyah	Beyaz	Gri
Karşılıklı Özgecilik	X		
Rekabetçi Özgecilik	X		
Etik Özgecilik			X
Ahlaki Özgecilik			X
Akraba Özgeciliği			X
Çıkarıcı Özgecilik	X		
Kısmi Özgecilik	X		
Katışıklı Özgecilik	X		
Sahte Özgecilik	X		
Kusurlu Özgecilik	X		

Tablo 1’den de anlaşılacağı gibi, metnin önceki kısımlarında açıklandığı üzere, özgeciliğin ileri sürülüş biçimi ve kavramsal dayanaklardaki boşluklar (bireyi özgeci davranmaya yönelten şeyin ne olduğunun açıklanmaması) nedeniyle, herhangi bir özgecilik türünün “beyaz görüş” tarafında değerlendirilmesi mümkün olamamaktadır. Çünkü bireyin hiçbir kaynaktan hiçbir karşılık beklememe güdüsüyle, yani ortada elde etmeyi umduğu hiçbir sonuç olmaksızın kendisinden bir şeyleri feda etmesi söz konusu değildir. Üzerinde dikkatle düşünüldüğünde, bu durumun mantıksal olarak fedakârlık yapmanın doğasına aykırı olduğu görülecektir. Daha açık bir ifadeyle, herhangi bir sonuç elde etme beklentisi olmadan, birey için olaylara veya durumlara müdahale etme ihtiyacı doğmaz. Dolayısıyla “beyaz görüş” kategorisinde yer alan görüşlerin (Li ve Wood, 2017; Zentall, 2016; Rand vd., 2015; Eddleston vd., 2008; Barclay ve Willer, 2007; West vd., 2006; Chrisman vd., 2005; Brosnan ve Waal, 2002; Gintis, 2000; Ashton vd., 1998; Wilkinson, 1988; Packer, 1977; Büyük vd., 2016:307, Machery vd., 2010:859; Campbell, 2006:361; Andreoni, 1990:464; Hill, 1984:17; Dovidio’dan aktaran Waytz vd., 2012:7646; Harbaugh, 1998:272; Wright, 2007:143), bireyin neden özgeci davrandığı hususuna dair bir açıklama içermediklerinden, içsel veya dışsal tüm karşılıkları veya ödülleri bir anlamda yok sayan bir anlayış olarak nitelendirilmeleri mümkündür. Buna bağlı olarak yazında yapılan ve yukarıda sunulan on farklı özgecilik türünün tamamının; içsel veya dışsal, maddi veya manevi ama nihayetinde mutlaka bir ödül veya bir karşılık beklentisine dayandırıldığı görülmektedir. Bu durumda, özgeciliği açıklamakta tek başına yetersiz kaldığından, beyaz görüşün sadece gri görüşün altyapısını oluşturan, özgeci davranışı tek başına gerekçelendirme açısından yeterliliği olmayan, ancak bir tür “ara form” niteliğinde bir yaklaşım olarak değerlendirilmesinin mümkün olduğu söylenebilir.

Tablo 1, bir bütün olarak değerlendirildiğinde; özgeci davranışa ait on farklı kullanımdan sadece üçünde (etik özgecilik, ahlaki özgecilik ve akraba özgeciliği), özgeci davranış olgusunun orijinal, kök anlamı ile kullanıldığı, ne yazık ki yaygın kullanımın özgecilik anlayışını temelden sarsacak yönde değiştirilerek gerçekleştirildiği açıkça görülmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Hayatın her alanında ve her düzeyde; bireyler arasında, birey-grup arasında ve birey-kurum arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynayan özgecilik olgusunun epistemolojik temellerinin sorgulanmaya çalışıldığı bu çalışmada, özgeci davranış biçimi, bu olguya yüklenen anlamlar açısından irdelenmeye çalışılmıştır. Yapılan incelemeler sonunda, özgecilik olgusunun araştırmalarda; “bir karşılık bekleme” ve bu karşılığın beklendiği “kaynak” konularında, belirgin bir görüş ayrılığının var olduğu tespit edilmiştir.

Bu noktada yazında üç farklı görüşün yer aldığı, bu görüş farklılıklarının nedeninin ise ne yazık ki araştırmalarda olguya ait epistemolojik bir farkındalığın olmayışından kaynaklandığı görülmüştür. Olgu ile ilgili kavramsal sorgulama yapılmamasına buna bağlı olarak gerçekleşen hatalı kullanımların başka araştırmalarda da devam ettirilmiş olduğunun fark edilmesi, bu araştırmanın çıkış noktası olarak gösterilebilir.

Bu araştırmada “siyah”, “beyaz”, “gri” mecazlarıyla ifade edilen ve yazında kullanıldığı görülen üç farklı görüş; öncelikle yazındaki görüşlerin ayrıştırılması, nedensellik ilişkilerinin ve olgunun kavramsal genetiğinin incelenmesi şeklinde belirlenen üç yöntem yardımıyla incelenmiş ve özgecilik olgusu üzerinde oluşturulan epistemolojik bulanıklık giderilmeye ve olgunun kavramsal sınırları sağlıklı bir biçimde belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada, özgeci davranan bireyin fedakârlığının bir *menfaat sağlama* beklentisine dayandığını ileri süren görüş “siyah”, bu tür bir fedakârlığın hiçbir kaynaktan, hiçbir karşılık beklemezsizin yapıldığını ileri süren görüş “beyaz” ve fedakârlığın karşılığı olarak beklenen ödülün, fedakârlıkta bulunulan kişi veya topluluğun tamamen dışındaki bir güç kaynağından beklendiği mantığına dayanan görüş ise “gri” mecazıyla ifade edilmiştir.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, “*siyah görüş*” sınıfında yer alan davranış biçiminin, gerçekte özgecilik olgusuna ters düştüğü ve böyle bir bilişsel altyapı ile ortaya çıkan davranışın, “özgecilik” olarak nitelendirilmesinin epistemolojik açıdan mümkün olmadığı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu davranış biçiminin “fedakârlıktan” ziyade, “faydacılık” esasına dayanan makyavelist düşünce tarzının bir ürünü olarak değerlendirilmesi daha uygun olacaktır. Çünkü makyavelist düşüncede fedakârlık yapmak, kişisel bir çıkar elde etme yolunda sadece bir “araç” olarak kullanılmaktadır. Oysaki özgecilik; ahlaklı davranmak, iyilikte bulunmak, yardım etmenin manevi hazzını yaşamak, bireyin topluluğa duyduğu aidiyet ve bağlılık duygusunu göstermek, liderlik yapmak, toplumsal düzenin tesisine ve sürdürülebilirliğine yardımcı olmak veya zor zamanlarda parçası olduğu toplumu desteklemek gibi “gri görüş” tarzında ve fedakârlığın doğrudan “amaç” olduğu bir davranış biçimini esas almaktadır.

Araştırmanın amacına ulaşabilmek üzere yapılan tüm inceleme ve değerlendirmeler sonrasında geline nokta, özgeciliğin tam olarak ne olduğundan ziyade, aslında *ne olmadığı* açıklığa kavuşturulması önem taşımaktadır. Araştırmanın metin kısmında aktarılan tüm görüşler ve gerekçeleri ışığında; özgecilik ve özgeci davranış konusunda “doğru bilinen yanlışlar” olarak ifade edilebilecek hususları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

➤ Özgecilik; *fedakârlıkta bulunulan kişi veya topluluktan elde edilecek bir menfaat beklentisi ile değil*, tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olarak sergilenen bir davranış biçimi

olarak anlaşılmalıdır. Çünkü bireyin başkaları için iyilik ve fedakârlık davranışı sergilerken, o kişi veya topluluktan karşılık olarak herhangi bir çıkar bekleme (maddi çıkar, saygınlık, gösteriş, kendini kabul ettirme, takdir toplama gibi), özgecilik olgusunun mantıksal temellerine aykırıdır. Egoizme karşılık olarak ileri sürülen bu kavramın, egoist alametler içermesi söz konusu değildir.

➤ Öte yandan özgecilik; insanların konu edildiği araştırmalarda, *bireylerin karşılıklı çıkarlarının sağlanması amacıyla sergilenen bir davranış biçimi olarak da anlaşılmamalıdır*. Nitekim çıkar beklentisiyle yapılan iş ve eylemlerin “fedakârlık” olarak tanımlanması mümkün olmadığı gibi, etik bir davranış biçimi olduğu da söylenemez. Benzer biçimde, hayvanlar ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda da, vazgeçilen menfaatten dolayı bir karşılık şartı olması durumunun da, özgecilik olarak değerlendirilmesi hatalı bir uygulamadır. Bu tür ilişkiler, insanlarda veya hayvanlarda “işbirliği” veya “yardımlaşma” şeklinde değerlendirilebilir ki, bunlar fedakârlık davranışından belirgin biçimde farklılaşan davranış temsilleridir.

➤ İnsanlarda özgecilik; bireyin hiçbir şekilde ve hiçbir kaynaktan bir ödül almayı düşünmediği, *amaçsızca sergilenen bir davranış biçimi değildir*. Bireyi özgeci davranmaya istekli hale getiren ve fedakârlığın karşılığında alınacak ödülün asıl kaynağı, fedakârlığın muhatabı olan kişi veya topluluğun dışında ve ötesinde bir güçtür (Tanrısal otorite, doğüstü güçler, insanlığa yarar sağlama erdemi, kurtarıcılık duygusu gibi).

➤ Özgecilik; *cezalandırılma, dışlanma veya ihanete uğrama gibi kaygıların tesirli olmadığı*, cesaretin ve kararlılığın hâkim olduğu, erdem niteliğinde bir davranış biçimidir.

➤ Özgeci davranışta bulunmak için, *dindar olmanın bir belirleyiciliği olduğu söylenemez*. Çünkü her dindar insanın mutlaka özgeci davranacağını söylemek yanıltıcı olabilir. Öte yandan, özgeci davranan her bireyin dini inançlarının güçlü olduğu da söylenemez.

➤ Özgecilik; *her zaman kendini feda etmeyi gerektirmez*; bu sadece kahramanlar ve şehitler için söz konusu olabilecek bir durumdur (Batson, 2014). Diğer bir ifadeyle, her özgeci davranış, kişinin mutlaka kendisini kurban etmesi, varlığını sonlandırması gibi olağanüstü bir fedakârlığı zorunlu kılmamaktadır.

➤ Özgecilikte; *kan bağı veya akrabalık bağı olmasının kesin bir belirleyiciliğinin olduğu söylenemez* (Packer, 1977).

Öte yandan özgecilik olgusu her ne kadar ağırlıklı olarak sosyoloji ve biyoloji alanındaki çalışmalara konu edilmiş olsa da, yönetim, psikoloji, ilahiyat, eğitim gibi sosyal disiplinler veya sağlık ve spor bilimleri açısından düşünüldüğünde; insanın irade, maneviyat,

düşünce, duygudaşlık (empati) ve yaratıcılık gibi üstün özellikleri itibariyle, tabiattaki diğer canlılardan daha farklı bir topluluk olarak değerlendirilmesi gerektiği aşikârdır. Bu nedenle özgecilik olgusu incelenirken, öncelikle dikkat edilmesi gereken husus; insan ile tabiattaki diğer canlıların davranışsal amaçlarının birbirinden ayrı tutulması gerektiğidir. Yazında özgeci davranış kavramı konusunda ortaya çıkan belirsizliğin ve olgunun yanlış kullanımlarının nereden kaynaklandığı sorusu, ayrı bir araştırma konusu olabilir. Bununla birlikte söz konusu belirsizliğin nedenleri;

- Kavramın doğuşundaki anlam darlığından yani kavramı ilk ileri süren araştırmacının, olgunun mana sınırlarını yeterince net bir biçimde çizememiş olmasından (bireyin neyin karşılığında özgeci davrandığı konusundaki boşluklardan),

- Özgecilik olgusunun birbirinden farklı disiplinlerde ve dolayısıyla farklı bakış açılarıyla ele alınması ve her bir disiplinin kendi iç dinamikleri çerçevesinde yorumlanmasından veya

- 1870’li yıllardan bu yana yapılan araştırmalarda, kavramın konu edildiği kaynaklara yapılan atıflar zincirinin bilinmeyen bir yerindeki yanlış bir aktarımdan ve bu yanlışın farkına varılmadan devam ettirilmiş olmasından kaynaklanmış olabileceği söylenebilir.

Sonuç olarak yazındaki görüşlerin ayrıştırılması, nedensellik ilişkilerinin ve kavramsal genetiğin incelenmesi sonrasında, *özgecilik anlayışının renginin gerçekte gri olduğunu söylemek mümkündür*. Bununla birlikte “siyah” görüşün, özgeciliğin mantığına aykırı olarak doğduğu ve kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim siyah görüş, bireyin fedakârlık yapma tercihini dışsal bir ödül beklentisine dayandırmakta ve bireyi özgeci davranış konusunda harekete geçiren şeyin, karşılıklı bir çıkar ilişkisi kurmak olduğu anlayışını esas almaktadır. “Beyaz” görüşün ise bireyi özgeci davranmak üzere harekete geçiren şeyin ne olduğu konusunda boşluklar taşıması, diğer bir ifadeyle bireyin neyin karşılığında özgeci davrandığı hususunda hiçbir fikir içermemekte birlikte, içsel veya dışsal tüm ödül beklentilerini yok sayması nedeniyle, özgeci davranışı nedensel açıdan açıklamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Çünkü bireyin, herhangi bir sonuç veya karşılık elde etmeyi ummadan kendisine ait bir şeylerden vazgeçmeyi tercih etmesi, fedakârlık etmenin doğasına aykırıdır ve mantıksal olarak mümkün olmamaktadır. İçsel veya dışsal, maddi veya manevi, ancak mutlaka bir “ödül kazanma” beklentisi, fedakârlık etme kararının temel güdüleyicisi olarak gösterilebilir. Daha açık bir ifadeyle sonuç beklentisi yoksa, müdahalede bulunma ihtiyacı da doğmaz, nitekim vazgeçmek de bir olaylara veya durumlara müdahale etme yöntemlerinden biridir. Bu nedenle, yazında türetilen ve kavramsallaştıran özgecilik türlerinden hiç birisinin (karşılıklı özgecilik, rekabetçi özgecilik, etik özgecilik, ahlaki özgecilik, akraba özgeciliği,

çıkarıcı özgecilik, kısmi özgecilik, katışıklı özgecilik, sahte özgecilik ve kusurlu özgecilik) “beyaz görüş” sınıfında değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte, beyaz görüşün, gri görüşün temelini oluşturmada “kök bilgi” veya “genetik bir kod” olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Dolayısıyla gri görüş, bireyin fedakârlık yaptığı kişi veya topluluktan, yaptığı fedakârlığa karşılık hiçbir beklenti içinde olmadığı, fakat bu karşılığı/ödülü Tanrısal otorite, doğaüstü güçler, kişisel erdem gibi çok daha farklı ve üstün tuttuğu bir güç kaynağından beklediği sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda, başta araştırmalarda yaygın olarak kullanılan “karşılıklı özgecilik” olmak üzere; rekabetçi özgecilik, çıkarıcı özgecilik, kısmi özgecilik, katışıklı özgecilik, gibi özgecilik türlerinin kavramsal açıdan hatalı olarak yazına girdikleri; diğer bir ifadeyle bu kavramların genetik olarak hatalı (genetiği değiştirilmiş) olduklarını söylemek mümkündür. Bu araştırma ile söz konusu yanlışlığa dikkat çekilmeye çalışılmış; disiplinler arası kavram aktarmalarının ve türetme kavramların yaygın biçimde kendisine yer bulduğu günümüz bilim dünyasında, olguların kullanılış biçimleri konusunda araştırmacıların çok daha duyarlı davranması ve olguları ele alırken epistemolojik yapılarına bağlı kalınması gerektiğinin altı çizilmeye çalışılmıştır.

Dilimizde de özgecilik kavramı; “Çıkar gözetmeksizin başkalarının iyiliği için özveride bulunmayı bir ilke olarak benimseyen ahlak tutum ve görüşü” olarak kayda geçmiştir (TDK, 2017). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere özgecilik, temelinde fedakârlık gerektiren sosyal nitelikli bir davranıştır. Dilimizdeki kavramsal tanımlamanın; fedakârlığın bir “ilke” olarak benimsenmesi şeklinde manevi bir karşılığı içermesinden dolayı *gri görüş* tarafında yer aldığı, ancak “çıkar gözetmeme” vurgusu nedeniyle, *siyah görüşü reddettiğini* söylemek mümkündür.

Sosyal ilişkilerin temel belirleyici olduğu en önemli sahalardan birisi de, bir ülke ekonomisinin ve sosyal refahın önemli aktörlerinden biri olan organizasyonlardır. Nitekim organizasyonlar; sosyo-ekonomik çevre koşullarındaki değişime bağlı olarak faaliyet gösteren, çoğunlukla belirsizlik ortamında hareket etmeye gayret eden, ekonomik ve sosyal varlıklar olarak tanımlanabilir. Hem iç hem de dış çevredeki belirsizlik ve sürekli değişimle baş etmede, organizasyonlara esneklik ve hareket kabiliyeti kazandıran en temel unsur, sahip olunan insan kaynağı ve onun taşıdığı niteliklerdir. Çünkü insan gerek yönetsel, gerekse işlevsel becerileri yardımıyla organizasyonun hayatta kalabilmesini, hatta rakiplerinden farklılaşarak rekabette öne geçmesini sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Ancak bu becerilerin kullanımında en tetikleyici gücün, dışsal ödüllerden ziyade, içsel ödüller olduğu söylenebilir (Saracli vd., 2014; Harrison, 1986:1319; Becker, 1981:15). Özgecilik ise içsel

ödüllerin davranışlar üzerindeki ne kadar etkili olduğu konusunda verilebilecek en tipik örnektir. Dolayısıyla bir kurumda veya toplumda yaşayan özgeci birey sayısı ne kadar yüksekse, o kurumun veya toplumun üretkenlikte, verimlilikte, yaratıcılıkta, yenilikte ve zorlu koşullarla baş etmedeki güç potansiyelinin de o kadar yüksek olması beklenir. Çünkü özgeci bireyler; ahlaklı davranmak, iyilikte bulunmak, manevi hazzı yaşamak veya örgüte duydukları aidiyet ve bağlılık duygusunu göstermek, liderlik yapmak, örgüt yönetimine ve faaliyetlerine yardımcı olmak ya da zor zamanlarda örgütü veya ait oldukları toplumu desteklemek gibi “gri görüş” tarzında özgecilik davranışını sergilemeye istekli davranırlar. Dolayısıyla bu araştırma sonuçlarının; organizasyonlara alınacak insan kaynaklarının seçimi, eğitimi, geliştirilmesi ve bilhassa örgüt kültürünün yapılandırılmasında, özgeciliğin ne denli belirleyici bir unsur olduğunu ortaya koyması açısından dikkate alınması önerilir.

Bu araştırmanın vurgulamayı hedeflediği asıl önemli konu ise; özgeci davranış kavramının kullanımında ilk bakışta zararsız ve masum görülen anlam kaymasının, farkına varılmadan özgeci davranış kavramının içinin boşaltılmasına, bir toplumu ayaktan tutan “fedakârlık davranışının” zamanla yok olmasına neden olduğuna dikkat çekmektir. Çünkü özgeci davranış bireysel, kurumsal, toplumsal ve evrensel huzurun tesisinde ve toplumların bir arada kalmasında ciddi bir güç potansiyeli taşıyan, davranışsal bir yapıtaşını niteliğindedir. Son yılların yaygın psiko-sosyal rahatsızlıkları arasında yer alan, ileri boyutlara ulaştığında depresyon ve intihar vakalarına kadar ciddi sonuçlar doğurabilen ve “Kaliforniya Sendromu” olarak anılan rahatsızlığın iyileştirilebilmesi için, temeli fedakârlık anlayışına dayanan “sosyal sorumluluk projelerinin” öneriliyor olması (Tarhan, 2014), özgeci davranmanın hem bireysel, hem de toplumsal açıdan aslında yaşamsal bir gereklilik olduğunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim araştırmalarda, böyle bir rahatsızlığın bireyleri toplumsal hedefleri önemsemez hale getirdiği (Tarhan, 2013) ve toplumsal sağlığı tehdit ettiği (Yıldırım, 2012) ifade edilmektedir. Böyle bir ortamda; milli, dini, ahlaki ve hatta asgari evrensel değerlerin bile adeta yok olmaya yüz tuttuğu şu dönemde “özgeci davranabilmek” gibi bir vasıf, sosyal bilimler sahasında belki de üzerinde en çok durulması gereken konulardan biri olarak gösterilebilir. Çünkü insan, hangi koşullarda ve hangi çağda olursa olsun tabiatı gereği sosyal bir varlıktır ve bir toplum; ancak özgeci davranmak, fedakârlıkta bulunmak gibi kişiler arasında kurulabilecek özel bir bağ yoluyla bir arada kalabilmekte, ancak böyle bir kaynaktan beslenerek “bir” olarak ayakta kalabilmektedir. Özgecilik ile ilgili yapılacak çalışmalarda bu konunun hassasiyetinin göz önünde bulundurulması; birer akademisyen veya araştırmacı olarak toplumsal güç kaynaklarının korunması konusunda gereken duyarlılığın ve sorumluluğun gösterilmesi önemlidir.

Kaynakça

- Ai, A. L., Richardson, R., Plummer, C., Ellison, C. G., Lemieux, C., Tice, T. N., Huang, B. (2013). Character Strengths and Deep Connections Following Hurricanes Katrina and Rita: Spiritual and Secular Pathways to Resistance Among Volunteers, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 52(3), 537-556.
- Allen, T., Sutton, M. (2011). Revenue or Reputation – A Quantitative Analysis of General Practitioner Motivation and Peer Effects using Longitudinal Data, Paper Presented at The Health Economists' Study Group in York, 1-17.
- Alizon, S., Taylor, P. (2008). Empty Sites can Promote Altruistic Behaviour, *Society for the Study of Evolution*, 62(6), 1335-1344.
- Andreoni, J. (1990). Impure Altruism and Donations to Public Goods: A Theory of Warm-Glow Giving, *The Economic Journal*, 100, 464-477.
- Andronic, R. L. (2016). Altruism, Trust and Volunteering, *Scientific Research and Education in the Air Force Afases*, 501-504.
- Ariane, M. R., Jutta, R. (2015). Consumer empowerment in food retailing and the role of altruistic motives: an application of the theory of planned behaviour, *Consumer Behaviour in a Changing World: Food, Culture, Society*, EAAE-AAEA Joint Seminar, Italy, 1-25.
- Ashton, M. C., Paunonen, S. V., Hekmes, E., Jackson D. N. (1998). Kin Altruism, Reciprocal Altruism, and Big Five Personality Factors, *Evolution and Human Behaviour*, 19, 243-255.
- Baraglia, J., Nagai, Y., Asada, M. (2014). Prediction Error Minimization for Emergence of Altruistic Behaviour, *Joint IEEE International Conferences on Development and Learning and Epigenetic Robotics (ICDL-Epirob)*, October 13-16, Genoa, Italy, 281-286.
- Barclay, P., Willer, R. (2007). Partner choice creates competitive altruism in humans, *Proceedings of The Royal Society*, 274, 749-753.
- Batson, C. D. (2014). *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*, New York: Psychology Press.
- Batson, C. D., Fultz, J., Schoenrade, P. A. (1987). Distress and Empathy: Two Qualitatively Distinct Vicarious Emotions with Different Motivational Consequences, *Journal of Personality*, 55(1), 19-39.
- Becker, G. S. (1981). Altruism in the Family and Selfishness in the Market Place, *Economica*, 48(189), 1-15.
- Benenson, J. F., Pascoe, J., Radmore, N. (2007). Children's altruistic behaviour in the dictator game, *Evolution and Human Behaviour*, 28, 168-175.
- Bloom, P. (2012). Religion, Morality, Evolution, *Annual Review Psychology*, 63, 179-199 [Çev. Nuri Çelik, *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 201-228].
- Brekke, K. R., Siciliani, L., Straume, O. R. (2009). Hospital competition and quality with regulated prices, *CESifo Working Paper Series*, 2635, 1-22.
- Brosnan, S. F., de Waal, F. B. M. (2002). A Proximate Perspective on Reciprocal Altruism, *Human Nature*, 13(1), 129-152.
- Brown, T. T. (2009). *The Economics of Religious Altruism: The Role of Religious Experience*, Working Paper, University of California, Berkeley.
- Bulbulia, J. (2004). Religious Costs as Adaptations that Signal Altruistic Intension, *Evolution and Cognition*, 10(1), 19-42.
- Burns, D. J., Reid, J. S., Toncar, M., Fawcett, J., Anderson, C. (2006). Motivations to volunteer: The role of altruism, *International Review on Public and Nonprofit Marketing*, 3(2), 79-91.
- Büyük, K., İşlek, M. S., Çakmak, M. N., Tiltay, M. A. (2016). Yöneticilerin ve Çalışanların Bakış Açısıyla Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülerin Motivasyonları, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1), 303-323.
- Campbell, R. L. (2006). Altruism in Auguste Comte and Ayn Rand, *The Journal of Ayn Rand Studies*, 7(2), 357-369.
- Carpenter, J., Myers, C. K. (2010). Why volunteer? Evidence on the role of altruism, image, and incentives, *Journal of Public Economics*, 94(11-12), 911-920.
- Christensen, M. M. (2015). *God, Adam, and You*, U.S.A.: Wipf & Stock.
- Churchill, L. R. (2008). The art of medicine: Bioethics beyond the lifespan, *The Lancet*, 371(9618), 1066-1067.
- Chrisman, J. J., Chua, J.H., Sharma, P. (2005). Trends and Directions in the Development of a Strategic Management, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 9(5), 555-575.
- Comte, A. (1875). *System of Positive Polity or Treatise on Sociology*, London: Longmans, Green, and Co.
- Demir, F. O., Khanna, S., Bowling, E. (2015). 'Student-Centered Volunteering' in the University System: The Case of CCE at Oregon State University, *Journal of Educational and Social Research*, 5(1), 103-112.
- DeVan, B. B. (2012). Amarnath Amarasingam, ed. *Religion and the New Atheism: A Critical Appraisal*, *Theology and Science*, 1, 452-455.
- Devaney, S. (2017). Rewards and incentives for the provision of human tissue for research, *Journal of Medical Ethics*, 40, 48-50.

- Eddleston, K. A., Kellermanns, F. W., Sarathy, R. (2008). Resource Configuration in Family Firms: Linking Resources, Strategic Planning and Technological Opportunities to Performance, *Journal of Management Studies*, 45(1), 26-50.
- Eisenberg, N., Miller, P. A. (1987). The Relation of Empathy to Prosocial and Related Behaviours, *Psychological Bulletin*, 101(1), 91-119.
- Ellingsen, T., Johannesson, M. (2008). Anticipated verbal feedback induces altruistic behaviour, *Evolution and Human Behaviour*, 29, 100-105.
- Elster, J. (2006). Altruistic Behaviour and Altruistic Motivations, *Handbook of the Economics of Giving, Altruism and Reciprocity*, Volume 1, 183-206
- Emrich, E., Pierzoch, C. (2016). A quantile-regression test of economic models of volunteer labor supply, *Economics Bulletin*, 36(1), 198-204.
- Fehr, E., Henrich, J. (2003). Is Strong Reciprocity a Maladaptation? On the Evolutionary Foundations of Human Altruism, Working Paper, Center for Economic Studies & Ifo Institute for Economic Research CESifo.
- Fetchenhauer, D., Grootuis, T., Pradel, J. (2010). Not only states but traits-Humans can identify permanent altruistic dispositions in 20s, *Evolution and Human Behaviour*, 80-86.
- Gintis, H. (2000). Strong Reciprocity and Human Sociality, *Journal of Theoretical Biology*, 206(2), 169-179.
- Gren, K. E. M., Jacobi, D., Hall, C. L. (1993). The effects of two types of appeal on survey response rates, *Annual Meeting of the American Educational Research Association*, 1-16.
- Gura, M. W. (2015). *Atheist Meditation Atheist Spiritual*, Georgia: Inneraction Press.
- Halba, B. (2014). Volunteering from Altruism to Otherness, *Traditions*, 43(3), 67-83.
- Harbaugh, W. T. (1998). What do donations buy? A model of philanthropy based on prestige and warm glow, *Journal of Public Economics*, 67, 269-284.
- Harrison, J. L. (1986). Egoism, Altruism, and Market Illusions: The Limits of Law and Economics, *UCLA LAW REVIEW*, 1309-1363.
- Hauert, C., De Monte, S., Hofbauer, J., Sigmunt, K. (2002). Volunteering as Red Queen mechanism for cooperation in public goods games, *American Association for the Advancement of Science*, 296, 1129-1132.
- Hill, J. (1984). Human altruism and sociocultural fitness, *Journal of Social and Biological Structures*, 7(1), 17-35.
- İncil, Filipililer 2 (2018). <https://incil.info/kitap/Filipililer/2>
- Kaleli, A. İ. (2016). <https://indigodergisi.com/2016/05/sihizm-ve-altin-tapinaka-yolculuk-dogu-mistisizmi/>
- Kang, B. P., Price, A.D.F., Thorpe, A., Edum-Fotwe, F.T. (2004). Developing a systems approach for managing ethics in construction project environments, *İçinde Khosrowshahi, F. (Ed.), 20th Annual ARCOM Conference*, 1-3 September 2004, Heriot Watt University, Association of Researchers in Construction Management, Vol. 2, 1367-1375.
- Karadağ, E., Mutaçlılar, I. (2009). Sosyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Teorik Bir Çözümleme, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 41-69.
- Kolm, S. C. (2006). Introduction to the Economics of Giving, *Altruism ve Reciprocity*, *İçinde Kolm, S. C., Ythier, J. M. (Eds.), Handbook of the Economics of Giving, Altruism and Reciprocity Foundations*, Volume 1, United Kingdom: Elsevier B.V., 1-53.
- Kur'an-ı Kerim (2017). Diyanet İşleri Meali, <http://www.kuranmeali.org/kuran/rum-suresi/ayet-30/2-diyamet-isleri-meali.aspx>
- Lee, C. K., Reisinger, Y., Kim, M. J., Yoon, S. M. (2014). The influence of volunteer motivation on satisfaction, attitudes, and support for a mega-event, *International Journal of Hospitality Management*, 40, 37-48.
- Lee, M. T. (2014). The essential Interconnections among Altruism, Morality, and Social Solidarity: The Case of Religious Altruism, *İçinde Jeffries, V. (Ed.), The Palgrave Handbook of Altruism, Morality, and Social Solidarity: Formulating a Field of Study*, New York: Palgrave Macmillan, 314-332.
- Li, G., Wood, R. I. (2017). Male rats play a repeated donation game, *Physiology & Behaviour*, 174, 95-103.
- Loh, W. (2013). İki Okyanusun Kavuşması: Sufilik ve Budizm Üzerine Diyalog, *On Dördüncü Kutsal Dalai Lama ve Sufizm Alimleri Roshan Farsça Araştırmaları Merkezi (Çev. Yeşim Özben)*. https://studybuddhism.com/web/tr/archives/study/islam/general/meeting_of_two_oceans.html
- Lozada, M., D'Adamo, P., Fuentes, M. A. (2011). Beneficial effects of human altruism, *Journal of Theoretical Biology*, 289, 12-16.
- Machery, E., Dessalles, J. L., Cowie, F., Alexander, J. (2010). Why we Talk?, *Biology & Philosophy*, 25(5), 851-901.
- Mastor, K. A., Kasan, H. (2014). Role of Religiosity in the Development of Personality and as Protective Mechanism Against Disobedience, *The Proceedings of The 5th International Symposium on Islam, Civilization, and Science*, 31st May-1st June, 303-320.
- Milinski, M., Semmann, D., Krambeck, H. J., Marotzke, J. (2006). Stabilizing the Earth's climate is not a losing game: Supporting evidence from public goods experiments, *103(11)*, 3994-3998.
- Miller, G. (2001). *Mating Mind*, Florence: Anchor Books.
- Neusner, J., Chilton, B. D. (2005). *Altruism in World Religions*, U.S.A.: Georgetown University Press.

- Newman, G. E., Cain, D. M. (2014). Tainted Altruism: When Doing Some Good Is Evaluated as Worse Than Doing No Good at All, *Psychological Science*, 25(3), 648-655.
- Oakley, B., Knafo, A., McGrath, M. (2011). Pathological Altruism-An Intruduction, *Pathological Altruism*, İçinde Oakley, B., Knafo, A., Madhavan, G., Wilson, D. S. (Eds.), United Kingdom: Oxford University Press, 3-9.
- Oliveira, T. M. V., Pallister, J. G., Foxall, G. R. (2015). Unselfish? Understanding the Role of Altruism, Emphaty, and Beliefs in Volunteering Commitment, *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, 27(4), 373-396.
- Packer, C. (1977). Reciprocal altruism in Papio Anubis, *Nature*, 265, 441-443.
- Pickering, M. (2009). Auguste Comte: An Intellectual Biography, Volume II, New York: Cambridge University Press.
- Povey, R. (2012). The Microeconomic Basis of Imperfect Altruism, Working Paper, 1-11.
- Rand, A. (1963). For the New Intellectual: The Philosophy of Ayn Rand, New York: A Signet Book.
- Rand, D. G., Fudenberg, D., Dreber, A. (2015). It's the thought that counts: The role of intentions in reciprocal altruism,
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2259407
- Rumgay, J. (2011). Ladies of Los Causes: Rehabilitation, women ofenders and the voluntary sector, New York: Routledge.
- Saito, K. (2015). Impure Altruism and Impure Selfishness, *Journal of Economic Theory*, 158, 336-370.
- Saracli, S., Keskintürk, T., Çiçek, M., Gazeloglu, C. (2014). Examining The Effects of Organizational Commitment on Motivation Vvia Structural Equation Modelling: Turkish Academicians Case, *International Anatolia Academic Online Journal*, 2(2), 1-9.
- Saroglou, V. (2013). Religion, Spirituality, and Altruism, İçinde Pargament, I. (Ed.), *Context, Theory, and Research*, Vol. 1., Chapter 24, K, U.S.A.: APA Handbook of Psychology, Religion, and Spirituality, 12-19.
- Schulzke, M. (2013). New atheism and moral theory, *Journal of Global Ethics*, 9(1), 65-75.
- Sherratt, F., Craper, M., Fster-Smith, L., Walsh, S. (2015). Safety and volunteer construction workers, *Journal Construction Management and Economics*, 33(5-6), 361-374.
- Simon, H. A. (2005). Darwinism, altruism and economics, in K. Dopfer (in), *The Evolutionary Foundations of Economics*, United Kingom: Cambridge University Press, 89-104.
- Smith, D. H. (1981). Altruism , Volunteers, and Volunteerism, *Sage Journals*, 10(1),
- Stebbins, R. A. (2015). Leisure and Motive Volunteer: Theories of Serious, Casual, and Project-Based Leisure, United Kingdom: Palgrave Macmillan.
- Steele, W. R., Schreiber, G. B., Guiltinan, A., Nass, C., Glynn, S. A., Wright, D. J., Kessler, D., Schlumpf, K. S., Tu, Y., Smith, J. W., Garatty, G. (2008). The role of altruistic behaviour, empathetic concern, and social responsibility motivation in blood donation behaviour, *Blood Donors and Blood Coolection*, *Transfusion* 48, 43-54.
- Tarhan, N. (2013). *Kendinizle Barışık Olmak: Duyguların Eğitimi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N. (2014). Kaliforniya Sendromu Türkiye'de <https://www.youtube.com/watch?v=C775dfz1Mkw>
- Tevrat, Hezekiel 28 (2018), <http://mujde.org/kutsalkitap/Hez28.html>
- TDK (2018). Özgecilik
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=252785.
- Tomini, F. (2010). Transferring to family and friends: A review of the Motives, Evidence, and the role of Economics, Working Papers, Maastricht Graduate School of Governance, Netherlands.
- Twemlow, S. W. (2016). The innate Necessity for Survival Through Altruism Might Rescue Us from Nedless Glorification of Violence in Our Culture, *Psychoanalytic Inquiry*, 36(6), 497-509.
- Unger, L. S. (1991). Altruism as a motivation to volunteer, *Journal of Economic Psychology*, 12(1), 71-100.
- Ümmet, D., Ekşi, H., Otrar, M. (2013). Özgecilik (Altruism) Ölçeği Geliştirme Çalışması, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 301-321.
- Voo, T. C. (2014). Altruism and Reward: Mtivational Compatibility in Deceased Organ Donation, *Bioethics*, 29(3), 190-202.
- Vugt, M. V., Roberts, G., Hardy, C. (2007). Competitive altruism: a theory of reputation-based cooperation in groups, İçinde Dunbar, R.I.M., Barrett, L. (Eds.), *The Oxford Handbook of Evolutionary Psychology*, New York: Oxford University Press, 531-543.
- Wang, C.C., Wang, C. H. (2008). Helping Others in Online Games: Prosocial Behaviour in Cyberpace, *CyberPsychology & Behaviour*, 11(3), 344-346.
- Waytz, A., Zaki, J., Mitchell, J. P. (2012). Response of Dorsomedial Prefrontal Cortex Predicts Altruistic Behaviour, *The Journal of Neuroscience*, 32(22), 7646-7650.
- West, S. A., Griffin, A. S., Gardner, A. (2006). Social semantics: altruism, cooperation, mutualism, strong reciprocity and group selection, *Journal Compilation*, 20(2), 415-432.
- Wilkinson, G. S. (1988). Reciprocal altruism in bats and other mammals, *Ethology and Sociobiology*, 9(2-4), 85-100.

- Wilson, D. S. (2008). Beyond Demonic Memes: Richard Dawkins is Wrong About Religion, *Skeptic*, 13(4), 42-50.
- Wright, J. (2007). Cooperation theory meets cooperative breeding: exposing some ugly truths about social prestige, reciprocity and group augmentation, *Behavioural Processes*, 76, 142-148.
- Wright, L., Ross, K., Abbey, S., Levy, G., Grant, D. (2007). Living Anonymous Liver Donation: Case Report and Ethical Justification, *American Journal of Transplantation*, 7, 1032-1035.
- Yıldırım, Z. (2012). Kur'an ve çevre sorunları, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 67-100.
- York, M. (2016). *Pagan Ethics: Paganism as a World Religion*, Netherlands: Springer.
- Zafirovski, M. (2003). Human Rational Behaviour and Economic Rationality, *Electronic Journal of Sociology*, http://www.sociology.org/content/vol7.2/02_zafirovski.html?ref=vidupdatez.com/image
- Zentall, T. R. (2016). Reciprocal altruism in rats: Why does it occur?, *Learning & Behaviour*, 44(1), 7-8.
- Zettler, I., Hilbig, B. E. (2010). Attitudes of selfless: Explaining political orientation with altruism, *Personality and Individual Differences*, 48, 338-342.